

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ВІЙСЬКОВИЙ ІНСТИТУТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник голови Приймальної комісії
проректор з наукової роботи
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

професор

Ганна ТОЛСТАНОВА

ПРОГРАМА

**ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ ДО АД'ЮНКТУРИ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ С4 ПСИХОЛОГІЯ
НА ЗДОБУТТЯ СТУПЕНЯ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ
(третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти)**

**ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ С СОЦІАЛЬНІ НАУКИ, ЖУРНАЛІСТИКА ТА
ІНФОРМАЦІЯ
ОСВІТНЬО-НАУКОВА ПРОГРАМА "ПСИХОЛОГІЯ"**

УХВАЛЕНО

Вченою радою Військового інституту

Протокол від 15.05.2025 № 11

Голова вченої ради Військового інституту

полковник

Борис ПОПКОВ

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ:

САФІН Олександр Джамільович, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри військової психології та педагогіки Військового інституту

МАСЬ Наталія Миколаївна, кандидат психологічних наук, начальник кафедри військової психології та педагогіки Військового інституту

(Обговорено на засіданні кафедри військової психології та педагогіки. Протокол від 12.05.2025 № 21)

ПОГОДЖЕНО

Декан факультету психології,
доктор психологічних наук, професор

Іван ДАНИЛЮК

Гарант освітньо-наукової програми

Доцент кафедри загальної психології факультету психології,
доктор психологічних наук, старший науковий співробітник

Оксана МЕЛЬНИК

ПЕРЕДМОВА

Програма підготовки до вступу в ад'юнктуру на спеціальність **С4 Психологія** покликана забезпечити засвоєння специфіки психолого-педагогічного знання з військової психології. Запропонована програма створена на основі досягнень із психологічної науки взагалі та військової психології, зокрема, враховує зростаючий попит на відповідних фахівців у Збройних Силах України.

Програма для складання вступного іспиту до ад'юнктури на спеціальність **С4 Психологія** складена відповідно до програм підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем "магістр" і відповідає вимогам якісної й ефективної підготовки та атестації науково-педагогічних працівників.

У програмі відображено основні вимоги до вступників до ад'юнктури на спеціальність **С4 Психологія** для написання дисертації на здобуття вченого ступеня доктора філософії, що закінчили вищі навчальні заклади IV рівня акредитації за освітньо-кваліфікаційним рівнем "магістр" і прослухали базові нормативні та спеціальні курси з психологічних дисциплін.

Основною вимогою до вступників до ад'юнктури є високий рівень психологічної освіченості та культури, здатність якого й визначається вступним іспитом (співбесідою).

Головна мета вступного іспиту (співбесіди) – це перевірка знань, виявлення навичок і вмінь застосувати здобуті знання в науковому дослідженні. Вступник на іспиті (співбесіді) повинен володіти знаннями щодо історії вітчизняної та зарубіжної психології діяльності в особливих умовах, основних понять, законів та теорії психології діяльності в особливих умовах, основних останніх наукових здобутків психології діяльності в особливих умовах, володіння основними методами дослідження основних проблем психології діяльності в особливих умовах, основних проявів індивідуальних психічних та колективних соціально-психологічних явищ у процесі введення бойових дій, несення бойового чергування та бойової підготовки, основних правил та вимог проведення психологічного дослідження, основних проблем психології діяльності в особливих умовах.

Вступники подають реферат на кафедру до подачі документів для вступу до ад'юнктури.

Іспити відбуваються відповідно до затверджених програм вступних іспитів за білетами або у формі співбесіди. Для підготовки відповіді вступник використовує екзаменаційні листи, які після іспиту зберігаються в його особовій справі.

Стосовно кожного вступника заповнюється протокол іспиту, в який заносяться основні питання, що були в білеті, а також додаткові, які були задані в процесі іспиту з актуальних проблем обраної наукової спеціальності й теми реферату. У протоколі виставляються окремо оцінки відповідей на основні питання білета та загальна оцінка знань вступника.

Розділ 1. Теоретико-методологічні засади "психології діяльності в особливих умовах"

Військова діяльність як різновид діяльності в особливих умовах. Діяльність: визначення й структура. Об'єктивна й суб'єктивна сторона діяльності. Основні види діяльності: гра, навчання та праця. Провідні види діяльності.

Особливості діяльності в екстремальних умовах. Вплив стрес-факторів бойової діяльності на психіку людини.

Психологічне супроводження військової діяльності.

Поняття "особистість" у військовій психології.

Основні фактори формування особистості військовослужбовця. Виховання як провідний фактор формування особистості. Особистість і виховання.

Психологічна структура особистості військовослужбовця. Особливості прояву психіки особистості у процесі діяльності в особливих умовах.

Пізнавальна сфера психіки військовослужбовця та її розвиток у військовій діяльності. Поняття та природа відчуття, сприйняття, уявлення, пам'яті, мови, уваги, мислення. Особливості та види відчуття. Властивості сприйняття. Види уваги та її властивості: стійкість, концентрація, об'єм, розподіл, перемикання. Надання умов і шляхів успішного розвитку у військовослужбовців уваги. Основні процеси пам'яті та їх сутність. Особливості прояву пам'яті у військовослужбовців, командира. Мислення, його форми й операції. Сутність аналізу, синтезу, порівняння, абстракції, узагальнення, конкретизації, класифікації, систематизації. Мова військовослужбовця та її особливості. Особливості прояву психічних пізнавальних процесів у різних видах військової діяльності.

Емоційно-вольова сфера особистості військовослужбовця та її загартовування в умовах військової служби. Характеристика емоцій людини. Емоції і почуття. Керування емоціями. Особливості та форми прояву емоцій у різних видах військової діяльності, у бойовій обстановці. Психічні стани. Вплив психічного стану на діяльність і поведінку військовослужбовців. Природа і виявлення жаху в бойовій обстановці. Паніка і заходи для її запобігання. Методика вивчення та врахування психічних станів в підлеглих. Воля, її взаємозв'язок з іншими психічними процесами і властивостями людини. Вольові дії. Вольові якості та психологічні умови їх формування у військовослужбовців. Активізація волі в бойових умовах. Воля офіцера і її вплив на вольові вчинки.

Провідні психічні властивості особистості військовослужбовця та їх вплив на формування провідних рис захисника Батьківщини.

Темперамент. Типи вищої нервової діяльності й темперамент. Класифікація темпераментів та їх психологічна характеристика. Методика вивчення та врахування особливостей темпераментів у військовослужбовців у різних видах військової діяльності, в індивідуально-виховній роботі. Поняття характеру в психології. Характер і темперамент. Найважливіші риси характеру військовослужбовця. Вивчення особливостей характеру військовослужбовця

під час навчально-виховного процесу. Головні умови і шляхи розвитку професійно-важливих рис характеру у військовослужбовців. Самовиховання і характер. Задатки та здібності. Соціальна природа здібностей. Здібності та діяльність. Структура здібностей. Вивчення і врахування здібностей військовослужбовців при професійному психологічному відборі, при формуванні екіпажів та бойових обслуг. Розвиток здібностей у військовослужбовців у процесі військової діяльності.

Проблема малої групи в соціальній і військовій психології. Теоретико-методологічні та історичні аспекти дослідження малих груп. Генезис та розвиток малих груп, їх соціально-психологічні характеристики.

Соціально-психологічні характеристики військового колективу. Становлення військового колективу. Психологія та рівень розвитку військового колективу. Сутність та основні елементи програми вивчення військового колективу, основні методи його дослідження. Облік аналізу психології військового колективу. Динаміка розвитку військового колективу та методика керування ним.

Колективний настрій, властивості, види колективних настроїв. Вплив колективного настрою на життя та діяльність військовослужбовців. Складові частини колективного настрою. Колективні настрої за бойових умов та в мирній обстановці.

Загальна характеристика традицій та їх врахування в діяльності командирів. Негативні традиції. Знання національних звичаїв і традицій та їх використання командирами в роботі з підлеглими.

Особливості прояву соціально-психологічних характеристик групи в колективній діяльності в особливих умовах.

Спілкування як основна психологічна проблема управління та функціонування колективу. Характеристика взаємин у військовому колективі.

Потреби у спілкуванні та визнанні. Міжособистісні стосунки в малих військових групах та колективах. Основні принципи взаємовідносин у військових колективах: єдиноначальність, колективізм, гуманність та їх основні риси.

Проблеми нормативного регулювання соціальної поведінки військовослужбовців. Соціально-психологічні умови формування статутних взаємин у військовому колективі.

Конфлікти у військовому середовищі. Сутність і психологічна характеристика конфліктів. Причини виникнення конфліктів у військових підрозділах. Основні моделі розвитку конфліктів. Стратегія поведінки офіцера під час протікання та розв'язання конфліктів.

Соціально-психологічні явища у військовому колективі як форма відображення військовослужбовцями реальних умов їхньої життєдіяльності та їх вплив на виникнення конфліктів.

Розділ 2. Прикладні аспекти психології діяльності в особливих умовах

Професійна діяльність в особливих умовах. Проблема психологічної готовності до діяльності в особливих умовах.

Психічні стани людини в особливих умовах діяльності. Професійний стрес в особливих умовах діяльності.

Особистісні детермінанти нервово-психічної стійкості особистості, що виконує діяльність в особливих умовах.

Стильові особливості копінг-поведінки особистості в особливих умовах діяльності.

Забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців до діяльності в особливих умовах.

Забезпечення психологічної готовності військовослужбовця до діяльності в особливих умовах.

Психологічний супровід та психологічна підтримка військовослужбовця, що виконує діяльність в особливих умовах.

Складові бойової майстерності військовослужбовців і військових колективів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Беспалько А.О., Сафін О.Д. Відновлення особистісних копінг-ресурсів комбатантів на етапі психологічної декомпресії. Актуальні дослідження в сучасній вітчизняній екстремальній та кризовій психології: монографія. Том II./ за заг. ред. В.П. Садкового, О.В. Тімченка. НУЦЗУ. Х: ФОП Панов А.М., 2022. С. 193-224. ISBN 978-617-8113-23-0

2. Юркова О.І. Розвиток психологічної готовності військовослужбовців танкових підрозділів до виконання бойових завдань. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 “Психологія” (галузь знань 05 “Соціальні та поведінкові науки”). Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, Київ, 2023.

3. Психологія бою: діяльність командира підрозділу щодо підтримання морально-психологічного стану особового складу в ході бойових дій: навчально-методичний посібник / А.М. Романишин, О.В. Бойко, Д.В. Богородицький “та ін.”. – Львів: НАСВ, 2015. – 322 с.

4. Досвід психологічного забезпечення в російсько-українській війні: довідково-інформаційні матеріали. Випуск 2 / упоряд. І. І. Підпригора. Київ : НУОУ імені Івана Черняховського, 2023. 187 с.

5. Блінов О.А. Психологія бойового стресу: дис. д-ра психол. наук. Інститут психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України, Київ, 2020. 485 с.

6. Іллющенко С.Ю. Рефлексивна компетентність як чинник професійного розвитку офіцера Збройних Сил України. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії (PhD) за спеціальністю 053 «Психологія» (галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»). Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, Київ, 2023.

7. Кириченко А.В. Психологічна готовність військовослужбовців

Десантно-штурмових військ Збройних Сил України до діяльності у бойових умовах. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 “Психологія” (галузь знань 05 “Соціальні та поведінкові науки”). Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Київ, 2023.

8. Павлушенко С.М. Фрустраційна толерантність військовослужбовців Сил спеціальних операцій до виконання завдань в умовах бойових дій. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія» (галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»). – Національний університет оборони України, Київ, 2023.

9. Сафін О.Д., Сорока О.М. Психологічні передумови дослідження професійного стресу в особливих умовах діяльності. *Вісник КНУ. Військово-спеціальні науки*. 2021. №1(45). С. 39-43. URL : <https://miljournals.knu.ua/index.php/visnuk/article/view/745>

10. Сорока О.М. Психологія стресостійкості фахівців морського і внутрішнього водного транспорту : монографія. Київ: вид-во PRINTECO. 2024. 530 с.

11. Черевичний С.В. Психологічні особливості прийняття рішення командиром в умовах невизначеності. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія» (галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»). Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Київ, 2022.

12. Шерешкова І.І. Особливості психологічного самозахисту військовослужбовців Збройних Сил України від негативного впливу медіаперцептивної комунікації. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 «Психологія» (галузь знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»). Національний університет оборони України, Київ, 2024.

13. Забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців в умовах бойових дій : метод. посіб. / О. М. Кокун, В. В. Клочков, В. М. Мороз, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська. – Київ-Одеса : Фенікс, 2022. – 128 с.

14. Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 02.05.2024 року №174 “Про затвердження Порядку надання психологічної допомоги військовослужбовцям Збройних Сил України”.

15. Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 18.09.2024 року №431 “Про затвердження Інструкції з організації психологічної декомпресії військовослужбовців Збройних Силах України”.

16. Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 22.08.2024 року №378 “Про затвердження Порядку з організації та проведення заходів психологічного відновлення військовослужбовців Збройних Сил України”.

17. Невидимі наслідки війни. Як розпізнати? Як спілкуватися? Як допомогти подолати? Довідник для широкого кола фахівців. К. : 2023. 164с.

18. Організація психологічної підготовки у Збройних Силах України: навчально-методичний посібник. / за загальною редакцією генерал-майора Клочкова В. – К.: НДЦ ЗСУ, 2023. 382 с.

19. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранів та членів сім'ї.: методичний посібник / О. М. Кокун, В. В. Мороз, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська. ГУМПЗ ЗС України, НДЦ, Київ -2023. – 174 с.

20. Практикум з індивідуального психологічного консультування військовослужбовців, ветеранів та членів сім'ї.: навчально методичний посібник / Київ -2023, ГУМПЗ ЗС України, НДЦ, 2023. – 89 с.

21. Психологічний супровід незламних: методичні рекомендації по роботі з військовослужбовцями, які зазнали ампутації внаслідок бойових дій / Т. В. Карамушка, Л. Ю. Полівко, О. Ю. Вісіч [та ін.]. Київ – Львів : Видавець Вікторія Кундельська, 2023. 60 с

22. Психологія індивідуальної роботи з військовослужбовцями: навчально-метод. посіб. / А.Б. Неурова, А.М. Романишин, В. – Київ : Центр учбової літератури, 2023. – 336 с.

23. Розлади психічної сфери внаслідок бойових дій: навч.посіб./ В.Д. Мішиєв, Б.В. М. михайлов, Є.Г. Гриневич, В.Ю. Омелянович.-К.: ВСВ «Медицина», 2023.-127 с.

24. Теорія і практика управління страхом в умовах бойових дій : метод. посібник / О. М. Кокун, В. М. Мороз, І. О. Пішко, Н. С. Лозінська. – Київ-Одеса : Фенікс, 2022. – 88 с.

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ЗНАНЬ НА ВСТУПНОМУ ВИПРОБУВАННІ ДО АД'ЮНКТУРИ

1. Загальні положення

1.1. Результати випробування оцінюються в балах за шкалою 100–200 балів.

Бал за шкалою Університету (100-бальна шкала)	Бал за шкалою 100-200
90-100	180-200
75-89	140-179
60-74	100-139
0-59	0-99

Таблиця переведення балів вступного іспиту зі спеціальності до шкали 100-200 балів

1.2. Підсумкова оцінка за вступне випробування до ад'юнктури зі спеціальності формується шляхом додавання оцінок (кількості балів) за відповіді вступника на три питання, що містяться у білеті іспиту та оцінки (кількість балів) за дослідницьку пропозицію.

1.3. Максимальне значення оцінки випробування зі спеціальності – 200 балів, у тому числі:

- 40 балів – за відповідь на перше питання;
- 40 – за відповідь на друге питання;
- 40 – за відповідь на третє питання;
- 80 балів – захист дослідницької пропозиції.

1.4. У разі отримання вступником підсумкової оцінки за вступне випробування до ад'юнктури зі спеціальності у межах 0-59 балів за шкалою університету (0-99 балів за шкалою 100-200) комісією ухвалюється рішення про негативну оцінку («незадовільно») за вступне випробування.

2. Методичні рекомендації з організації вступних випробувань

2.1. Вступні випробування проводяться усно.

2.2. Вступник готує відповіді тільки за питаннями отриманого білета. Повторне отримання білета не допускається. Відповіді не за питаннями білета – не оцінюються.

2.3. Вступник на всіх отриманих листах усної відповіді вказує: військове звання, прізвище, ім'я та по батькові, номер білета, питання, визначені в білеті, ставить особистий підпис.

2.4. Результати оцінювання відповідей на питання отриманого білета та додаткові питання вносяться до протоколу. Листи усної відповіді та протоколи зберігаються в навчальних справах абітурієнтів.

3. Критерії оцінки здібностей та підготовленості вступників

3.1. Критерії оцінювання відповіді на питання, що міститься у білеті іспиту:

36-40 балів – продемонстровано повний, розгорнутий, вичерпний виклад змісту питання білету; творчі здібності розуміння, викладу проблеми; наведено повний перелік необхідних для розкриття змісту питання категорій; показано вміння користуватися методами історико-філософського дослідження; характеризувати їхні риси, форми виявлення, особливості; наявне висловлення та аргументування власного ставлення до альтернативних поглядів на дане питання; знання теоретичних питань відповідно до основної та додаткової літератури.

28-35 балів – не виконано хоча б одна з вимог для отримання найвищого балу (36-40); чи допущені помилки під час наведення аргументації, посилення на літературу, інші дані, теоретичні концепції, що впливає на логіку висновків під час відповіді на питання.

20-27 балів – не виконано три вимоги для отримання найвищого балу (36-40); зміст відповіді, аргументи, висновки відповіді не є правильними чи загальноновизнаними за відсутності у відповіді доказів і раціональних аргументів на їх користь.

1-19 балів – не виконано три чи більше вимог для отримання найвищого балу (36-40) та допущені дві чи більше значних помилок, зроблені під час відповіді висновки не є правильними чи загальноновизнаними, а у відповіді студента доказів і раціональних аргументів на їх користь немає, зміст відповіді дає підстави стверджувати, що особа, яка складає іспит, неправильно зрозуміла

зміст питання чи не знає правильної відповіді і тому не відповіла на нього по суті, допустивши грубі помилки у змісті відповіді або давши відповідь не на поставлене в білеті питання.

0 балів – вступник не надав відповідь на поставлене питання.

3.2. Критерії оцінювання дослідницької пропозиції:

60-80 балів – заявлена вступником наукова проблема та її аспекти, що їх пропонується дослідити, є новими та актуальними, представлено ґрунтовний огляд досліджень, системний аналіз ідей, пов'язаних із заявленою проблемою; автор демонструє спроможність формулювати власні аргументовані гіпотези, визначати перспективність теми, а також робити на підставі цього аналізу власні висновки. Текст дослідницької пропозиції містить усі необхідні компоненти, змістові частини представлені в логічній послідовності, положення не повторюються і не суперечать одне одному. Висловлювання автора підкріплені фактичним матеріалом.

20-59 балів – пропонована у дослідженні проблема не є новою, але вступник представив нові її аспекти або запропонував нові методи дослідження, які раніше для її вивчення не використовувалися, показав особливості свого дослідження. Аргументування сформульованої проблеми та огляд літератури з її дослідження є послідовним переліком праць із заявленої проблеми з поодинокими коментарями автора. Структура тексту дослідницької пропозиції логічна, або може не вистачати 1-2 компонентів структури дослідницької пропозиції, також наявні 1-2 випадки логічної незв'язності викладу чи необґрунтованої повторюваності окремих тез. Є фактологічні помилки.

1-19 балів – заявлена проблема, її аспекти, що пропонується дослідити, методи, за допомогою яких заплановано її вирішувати, не є новими. Аргументування вибору не наведено. Огляд літератури є механічним переліком імен та праць дослідників, які стосуються заявленої проблеми. Зміст тексту викладено безсистемно, не всі необхідні компоненти структури дослідницької пропозиції представлено, окремі змістові частини тексту повторюються або ж суперечать одна одній.

0 балів – дослідницька пропозиція не містить наукових тверджень, положень та ідей, дослідницька пропозиція виконана із порушенням норм академічної доброчесності.